

семантикою обставинних компонентів, особливо в метафоризованому вживанні: *І знову завихрилось в'южно і сніжно.* (Л. Первомайський); *На планеті Земля завихрилося руйнівними буревіями. І в природі, і майже в кожному народі* (Є Дудар).

Отже, дієслова на позначення метеорологічних процесів природи вимагають обставинних поширювачів, що уточнюють дієслівну семантику в аспекті часу, місця, способу або причини. Лексеми, що позначають вищий рівень інтенсивності процесу або повного охоплення предмета, вимагають, крім обставин, також залежного об'єктного актанта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добровольський В. В. Екологічні знання : навч. посіб. Київ: Професіонал, 2005. 299 с.
2. Масицька Т. Є. Граматична структура дієслівної валентності. Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. 208 с.
3. Tesnière L. *Éléments de syntaxe structurale*. Paris: Klincksieck, 1959. 699 s.

І. НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ ПРО ГРЕКІВ В УКРАЇНІ: ІМАГОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Тхорук Р. Л.

*кандидат філологічних наук, доцент, кафедра української літератури,
Рівненський державний гуманітарний університет*

Літературознавці здебільшого відзначають політично-ідеологічний вимір змісту роману «Над Чорним морем», полеміку із соціалістом-космополітом М. Драгомановим, апологетику українофільства (народовства), зудар і конфлікт консервативного старшого покоління й більш радикального молодого (Н. Бернадська). Все ж той факт, що обидва головних характери – Віктор Комашко й Надежда Мурашкова – представляють нащадків греків або по матері чи по батькові, як на мене, варте уваги й тлумачення. Адже, передусім, моделюється процес формування української політичної нації, який став фактом української політичної історії у випадку хлопоманства. Просто йдеться про авторський художній варіант іншої пропозиції.

Як зазначає М. Тарнавський, у дев'яності роки письменник працював над кількома роботами, усі з яких у різних спосіб відбивали його кишиневські та одеські враження [5, с. 62]. Додам, що певним чином названі тексти містять розмірковування на грецьку тему: якщо не у формі презентації персонажа грека («Над Чорним морем», «Афонський пройдисвіт»), то зіставлень із грецькою античною культурою («Українські гумористи та штукарі»), або ж аналізом її здобутків. Дослідник пише про кишиневську «особисту» географію, рясно виписану насамперед у текст художніх творів цього періоду.

З погляду ідеологічних смислів розлогі українські пейзажі та ландшафтні описи роману виписують емоційний стан персонажів, які перебувають між закритим простором помешкань (а також світських норм, накиннутих церемоній,

модних форматів гуртків) та стихією моря, степу, узбережжя, саду (власної національної природи, поклику плоти). Все ж у моделюванні ключем для розуміння текстуальної стратегії виписування проблематики національного може стати характеристика етнотипу степового українця, яку узагальнив І. Нечуй-Левицький, розказуючи про майстерного гумориста із Полтавщини: «Антін Радивилівський – це тип нервового українця, яких у нас чимало трапляється по селах. В кожній жилі цього цупкого, еластичного організму б'є й ворухиться джерело самої живої натури. /.../ Він тип нервово-ворушливого надзвичайно жвавого українця. Цей тип виглядів, викохав, вигодував широкий сухий, вольний степ, потайний, небезпечний, повний бродячого народу, дикої татарви, повний потаємних пригод та притичин, як те синє вольне море викохало сміливих піратів норманців /.../. Українець цього типу жиливий, нервовий, прудкий, проворний, говорючий, красномовний, навіть трохи крикливий і лепетливий, мов провансалець, або араб, цей син далекого Сходу» [3, с. 389-390]. Маркери етнотипу такі: нервовість, жвавість, запал, красномовність, балакучість. Отож, авторська позиція полягає у «впізнанні» свого, прийнятті іно-національного як рівного, навіть у захопленні ним. Ці ж маркери стають деталями як портрету, так і характеристик греків та грекинь повісті «Над Чорним морем», а то й розгортаються у сюжетні сцени наративу за їх участі (красномовний Арістід Селаброс, церемонна Зоя Полікарповна, нервові Віктор Комашко та Надежда Мурашкова). І врешті – саме греки виведені у романі головними ідеалізованими героями.

І. Нечуй-Левицький описує етнотип через зв'язок із природою півдня України – степом та морем. Письменник опирається на вироблену ним теорію про залежність національного характеру від географії. «Словом сказати, все, що захоплює етнографічна границя української народности, все се повинно бути і конечно буде матеріалом для реальної української літератури, не викидаючи й чужоземців іншої національности, бо їх уже багато напхалось на Україну. Вони вже давно живуть між нами і нажили собі такий світогляд, котрий їх одрізняє од їх таки земляків, що живуть у себе дома, між своїм народом /.../», -- пише він у статті «Сьогочасне літературне прямування» [4, с. 72].

Все ж суперечливість цього твердження явна, адже степ у першій цитаті представлений як місце, де панує віковичне змішування етносів. На мою думку, має значення письменникове переконання про об'єднавчу силу землі, яка задає і підживлює рухливість та змінюваність тілесно-фізичних основ психіки. Отож, маємо своєрідну апологетику хлопманства-народництва. Тому такі важливі у романі «Над Чорним морем» спогади Віктора Комашка про дитинство на Дністровському лимані («зріс в степах, любив українську мову» [3, с. 131]). За логікою автора море і степ визначають вибір національності персонажем. Стиснута версія такого вчинку представлена завдяки постаті грека Мавродіна: «Його батько був грек, а мати українка. Він вмів говорити по-українській, зріс серед українського народу й звик до його. Як народовець він присвятив себе на службу українському народові. «Не заводить же мені Греції над Азовським

морем! Буду працювати серед того народу, серед якого живу», -- говорив він Комашкові. І він пристав до українців» [3, с. 132].

Все ж чинник природи автор роману робить не основним, усуває із поверхні оповіді на периферію, бо перед нами урбаністичний текст (Кишинів, Одеса), і природа (море чи степ) займають місце освоєного простору. Тому автор акцентує на «строкатості», «пістрявості», «мішанині», яка виявляється наскрізною характеристикою не тільки зовнішності, а й світогляду чи поведінки – ідентичності загалом («В човнах дрімали смугляві греки в рябих, синіх та червоних куртках, обшитих шнурками усякого кольору» [3, с. 244]). «Селаброс був палкий, як присок, ще й до того дуже опришкуватий на вдачу», -- пише автор [3, с. 146]. Вказівка на «опришкуватість» стосується багатьох персонажів, але наразі містить в собі протиставлення й ідеальній в персонажах цього роману «стриманості», «потаємності», й етнічній «хитруватості» власне греків, таким чином описує ще й змішування, трансформацію національного характеру під впливом української природи.

Грецький світ роману втиснутий І. Нечуєм-Левицьким у міфологічний (ідеологізований) простір, який визначається присутністю «одвічних» історичних ворогів українства: польського і російського. Тим-то поруч із «Комашками й Мурашками» у романі з'являються одіозні – майже гротескні й карикатурні – деспотичні мачуха Сані Навроцької, вихована на польську шляхтянку-аристократку, та дідич Бородавкін, росіянин. Їх кривні нащадки вирости нестримні до втіх, байдужі до інших, отож, і до політики. Ширші культурні інтереси героїв, або їх відсутність, представлені такими, що проявляються і «просвічують» у ситуаціях фліртів та інтриг, любовного суперництва, дискусій та суперечок – власне, у побутовому антуражі, звичному й комфортному для фантазії І. Нечуя-Левицького. Ідеальних людей цього світу бачимо здебільшого такими, що вміють стримати, погамувати свій гнів та роздрознення – вони панують над собою, конструюють своє життя.

Безсумнівно, І. Нечуй-Левицький працює із стереотипом, моделюючи імідж грека й гречанки. Центральне місце займає уявлення про «класичну красу» (ставний/а, чорнявий/а, різьблений профіль обличчя), практичність, хитруватість, запальність, нестриманість («грубуватий, як усі сини півдня» [3, с. 150], що, по суті, є свідченням дикості, низької культури). Причому на імаго-позицію впливає добре ознайомлення автора із античною культурою (згадки про Улісса, Платона й Арістотеля, метафора ожилої статуї). Український класик здебільшого опирається на зіставлення міфологічних систем та культурних практик, як свідчать нариси «Українські гумористи й штукарі», «Світогляд українського народу», створюючи варіанти репрезентації грецького та утвердження українського коштом грецького (що відзначали також Л. Грицик [1], Т. Мейзерська [2]).

Авторські текстуальні стратегії працюють через характерологію головних героїв – українізованих греків Комашка й Мавродіна; сюжет зміни переконань із космополітизму на націоналізм Сонею Навроцькою; протиставленню контрверсії ідеального у долях греків Селаброса й Мурашкової; а також завдяки

побутовим акцентам на «вписуванні» стереотипів українського у характерологію персонажів іншої національності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грицик Л. Орієнтальний дискурс І. Нечуя-Левицького. *Літературознавчі студії*. 2019. Вип. 57. С. 57-69.
2. Мейзерська Т. Re-presens. Відлуння Сходу в українській літературі XIX ст. Одеса : Астропринт, 2009. 156 с.
3. Нечуй-Левицький І. Над Чорним морем. Нечуй-Левицький І. Зібрання творів : У 10 т. Київ : Наукова думка, 1966. Т. 5. С. 100-314.
4. Нечуй-Левицький І. Українство на літературних позовах з Московщиною : Культурологічні трактати. Упорядник М. Чернописький. Львів : Каменяр, 1998. 256 с.
5. Тарнавський М. Нечуваний Нечуй : Реалізм в українській літературі. Переклад з англ. Я. Стріха. Київ: Лаурус; Торонто : Наукове т-во ім. Тараса Шевченка в Канаді, 2018. 288 с.

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА І СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛО-ШОТЛАНДСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

Фігура С. В.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
студентка Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

Сирко І. М.

*науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

В українській лінгвістичній науці і національна, й англо-шотландська фольклорна пісня уже неодноразово були об'єктом дослідження, однак окремі питання їх жанрової генетики та структурно-семантичної організації ще потребують детального розгляду. До таких проблемних, актуальних сьогодні належить і порівняльно зіставна характеристика вказаних національних творів, що вияскравила б спільне та відмінне у їх походженні та художньому розвитку.

І хоч вирізнення пісні як жанру в українській фольклористиці має поважний вік, однак жоден з найважливіших аспектів цього питання (генезис, дефініція, класифікація, місце в національній системі жанрів, специфіка відображення дійсності та ін.) не досяг того рівня вивченості, який би задовольнив науку на сучасному етапі розвитку. Така оцінка повною мірою стосується ступеня вивченості обох аналізованих національних жанрів.

Розгляньмо трактування генетики й жанрового оформлення української народної пісні, в образно-художній системі якої дослідники виявляють яскраві рефлексії народних звичаїв, обрядів тощо. Згадаймо, наприклад, характерне формульне звертання до *землі* як стихії, що насажує силою, зміцнює, допомагає: *Ой не маю вітця-неньки./ То припаду до земельки./ – Земле моя праведная./*